SPOMINSKA OBELEŽJA FRANCU MIKLOŠIČU

0 Uvod

Na Slovenskem so spominska obeležja,[1] posvečena slovenskim jezikoslovcem, literarnim zgodovinarjem in drugim proučevalcem jezika, zastopana v nemajhnem številu. Med najlepšimi zgledi za to trditev je primer znanega filologa Franca Miklošiča (1813–1891), ki je z raziskavami primerjalne slovanske slovnice, starocerkvenoslovanskih besedil idr. zgradil uspešno akademsko kariero ter med drugim deloval kot redni profesor slavistike, dvakratni dekan dunajske filozofske fakultete in rektor dunajske univerze. Pri podobi Miklošiča kot človeka in politika sicer najdemo več pričevanj, ki ga ne kažejo v najlepši luči – znan je zapis Janeza Trdine, češ da Miklošič ni želel govoriti slovensko, zato mu je pripel »na vse veke žig sramote« (Trdina 1905–1906) –, vendar je zaradi svojega dela danes predznačen pozitivno in v stroki ter javnosti velja za enega največjih slovenskih jezikoslovcev.

1 Spominska obeležja Francu Miklošiču

Miklošiču so na Slovenskem in v Avstriji postavili krepko nad deset obeležij, s čimer ta slavist s številom spomenikov prednjači pred tako rekoč vsemi drugimi slovenskimi jezikoslovci. Miklošičevi spomeniki predstavljajo zanimivo kulturno dediščino, ki v celoti še ni bila zbrana in predstavljena, zato bom to poskusil storiti v nadaljevanju.

1.1 Grob in nagrobnik na dunajskem pokopališču

Miklošič je za kapjo umrl 7. marca 1891 na Dunaju. »Hvaležnega srca stojimo ob njegovem grobu in le prebritko čutimo, kakega duševnega velikana smo v njem izgubili,« je ob tem objavil časopis *Slovenski narod*. »Narod slovenski, zlasti pa razumništvo naše, mej katerim je toliko njegovih bivših učencev, šteje ga in ga bode štel mej svoje najslavnejše sinove in spomin njegov bode večen.« (Nepodpisano 1891a: brez pag.)

Slavistov pogreb, ki je potekal v soboto, 9. marca, ob 14. uri (Nepodpisano 1891b: brez pag.), je bil »veličasten in vreden slavnega učenjaka. Vdeležili so se ga mnogi vseučiliščni profesorji, rektor in dekani vseh štirih fakultet, mnogi dostojanstveniki,

[1] Spominska obeležja slovenskih književnikov so pomembno področje, s katerim so se v zadnjem času ukvarjali v raziskovalnem projektu Prostor slovenske literarne kulture (2011–2014, vodja Marko Juvan). S tem se je v okviru projekta specialno ukvarjal Marijan Dović (gl. npr. 2013, 2013a). Projekt je zajel 323 »pomembnejših akterjev slovenske literarne kulture od začetkov leposlovne produkcije v slovenščini (*Pisanice od lepeh umetnost*, 1779) do približno 1940.« (Perenič 2013: 163) V projektu so književnike pojmovali v širšem smislu, kar pomeni, da so upoštevali pisatelje, prevajalce, kritike, založnike idr. Dve tretjini biografij so predstavljali literati, približno eno tretjino drugi našteti literarni akterji (prav tam). Miklošič kot jezikoslovec ni bil upoštevan, kar pomeni, da bi lahko pričujoči prispevek razumeli kot svojevrstno in pozitivno spodbudo k morebitni razširitvi projekta z osebnostmi z jezikoslovnega področja.

med njimi knezoškofa ljubljanski in lavantinski, vsa slovanska akad. društva, razven Hrvatov, ki so darovali krasne vence. V cerkvi so peli akad. pevci in slovansko pevsko društvo nagrobnice.« (Nepodpisano 1891c: brez pag.) Na njegovo krsto je venec položila tudi Slovenska matica (Nepodpisano 1891b: brez pag.), »slavno akademiško društvo Slovenija« pa je namesto venca, »ki hitro zvene«, prispevalo denar za družbo sv. Cirila in Metoda (Nepodpisano 1891d: brez pag.).

Miklošiča so pokopali na osrednjem dunajskem pokopališču Zentralfriedhof. Njegov grob, ki je bil kupljen tik pred pogrebom, se nahaja v skupini 41B, v vrsti G1 in ima številko 25. Obdan je z železno ograjo in prekrit s kamnitim sarkofagom. Pravokotni nagrobnik prekriva timpanon s križem. Na vrhu napisne plošče je vklesan citat iz Janezovega evangelija (*Ego sum* / *resurrectio et vita:* / *qui credit in me, etiam si* / *mortuus fuerit, vivet* / *Joannes II 25*), pod njim pa slavistovo ime z datumoma rojstva in smrti ter imena njegovih sinov Franza, ki so ga pokopali 29. marca 1923, ter dvornega svetnika Moritza, pokopanega 15. julija 1933. Moritz je imel tri otroke, sina in dve hčeri. Sin Wolfgang, čigar ime je zadnje na nagrobniku, četudi tu ni pokopan, je umrl 7. aprila 1919 v ruskem ujetništvu v kraju Nikolsk (Rugále, Preinfalk 2010: 131), ki leži okoli 600 kilometrov severovzhodno od Moskve. Z njim je izumrla moška veja plemiške družine Miklošič.

Leta 1981 je mesto Dunaj razglasilo grob za t. i. častni grob (*Ehrengrab*). Gre za skupino grobov pomembnih oseb, ki so zakonsko zaščiteni in s pešpotjo povezani v celoto. Tudi skrb za Miklošičev grob je leta 1991 prevzelo mesto.

1.2 Spominske plošče na dunajski univerzi

Miklošičevo ime najdemo na dveh obeležjih, ki sta postavljeni v prostorih dunajske univerze (Universitätsring 1). Prvo izmed njih sta dve t. i. častni plošči (*Ehrentafel*) dunajske filozofske fakultete, na kateri so imena najbolj znanih učenjakov, ki so delovali na tej fakulteti (Medved 1995: 24). Gre za eno od štirih fakultet, ki so zastopane z leta 1893 odkritimi ploščami nad stopniščema v univerzitetni avli. Med pozlačenimi imeni znanih učenjakov, med katerimi so tudi Slovenci (npr. Kopitar), se v desnem stolpcu leve plošče kot 14. po vrsti nahaja tudi priimek *MIKLOSICH*, ki je bil vklesan pred letom 1957 (takrat so morali zaradi pomanjkanja prostora dodati drugo ploščo; Posch 2015).

Miklošičev priimek (in letnica 1853, čeprav je bil rektor od 1854) je vklesan tudi v eno od marmornatih plošč v avli, vzidanih leta 1892, na katerih so zapisani vsi rektorji univerze od njene ustanovitve leta 1365 naprej (Posch, Kniefacz 2015).

1.3 Doprsje pod arkadami dunajske univerze

Ob dvoriščnih arkadah dunajske univerze stoji množica plošč, kipov in reliefov nekdanjih pomembnih sodelavcev univerze. Kmalu po postavitvi prej omenjenih plošč je bil pod arkade postavljen še Miklošičev doprsni marmornati portret, njegova prva kiparska upodobitev, če odmislimo profilni relief z medalje iz 1883, ki jo je Josef Tautenhayn izdelal ob slavistovi sedemdesetletnici. Realistično zasnovani kip nadnaravne velikosti, ki »se odlikuje po svoji življenjski podobnosti in umetni-

ški izvršitvi« (–o– 1926: 4), je izdelal avstrijski kipar Hans Scherpe (tudi Schärpe), profesor na dunajski umetniški akademiji. Kip je nastal že vsaj leta 1894, financiralo pa ga je c.-kr. Ministrstvo za vero in izobrazbo (Maisel 2008: 581). Odkritje doprsja »na najčastnejšem mestu dunajskega vseučilišča« je potekalo 4. (ali morda 5.) julija 1897. Fran Vidic je imel dogodek za »srečen slučaj,« ker so Slovencem v tej dobi »oholi Nemci v svoji domišljavosti in nadutosti« v splošnem pripisovali »kvalitativno inferijornost.« Menil je, da doprsje »predočuje pravi jugoslovanski tip z genijalno razmršenimi lasmi, z mogočnimi navzdol visečimi brkami, obrito brado in ostrih pa ljubeznivih očij.« Slavnostni govornik na odkritju je bil prof. dr. Vatroslav Jagić. Svečano odkritje Miklošičevega in treh drugih doprsij so zaznamovala nacionalna trenja, saj je slovenski deputaciji rektor univerze prepovedal izkazovanje slovenstva zaradi »nemškonacijonalnih „buršev“, ki bi smatrali to za – demonstracijo!! Opustiti se je moralo torej slovensko petje, opustiti se je moral lovor-venec« (Vidic 1897: brez pag.).

Doprsje, na katerem je vklesan napis *FR. MIKLOSICH*, se nahaja v jugozahodnem vogalu dvorišča in stoji na 1,5 metra visokem kamnitem podstavku z napisom *LIT. SLAV. PROF. PRINCEPS.* / *MDCCCXXXXIX – MDCCCLXXXV.* Ob robu kipa je vklesana kiparjeva signatura.

1.4 Doprsje na Miklošičevem trgu v Ljutomeru

Marca 1926 je Matija Slavič ugotavljal, da se od Miklošičeve smrti njegov »spomin ni praznoval več javno« in da »bi si Miklošič zaslužil, da bi njegov spomin bolj častili. Njegova domovina, pa mu ni dala niti kake spominske plošče, ne v Ljutomeru, ne na rojstni hiši, tako da niti domačini več ne vedo, kje je bil Miklošič rojen.« (Slavič 1926: 96) Njegova opazka je bila na mestu. Leto 1926 je bilo prelomno, saj so Slovenci nenadoma hoteli nadoknaditi vse zamujeno, zato je slavist takrat dobil vsaj štiri obeležja, čeprav tega leta razen 35. obletnice njegove smrti ni bilo posebnih okroglih jubilejev. Takrat se je v Mariboru »osnoval tudi poseben odbor, ki si je postavil za nalogo, da vzida na rojstno hišo spominsko ploščo in postavi v Ljutomeru primeren spomenik« (Nepodpisano 1926a: 95).

Čeprav so Slovenci v Ljutomeru želeli spomenik svojemu sokrajanu postaviti že prej, jih je pri tem ovirala nemška večina v občinskem zboru (Nepodpisano 1926b: 4). Najverjetneje je ta skupina vplivala tudi na odločitev, da Miklošičev kip ne bo izvirno umetniško delo, ampak kopija dunajskega doprsja. Kipar Scherpe je dovolil izdelavo novega kipa, ki ga je izdelal ljubljanski kamnosek Alojzij Vodnik (Zanjkovič 2007: 143). Bratko Kreft nad tem ni bil navdušen in je cinično vprašal: »Ali ima mogoče g. Schärpe koncesijo za izdelovanje Miklošičevih spomenikov za Slovenijo?« (Kreft 1926/1927: 23) Scherpe je za avtorske pravice prejel 16 000 dinarjev. Na zagovore, da je takšna izdelava kipa cenejša, saj bi morali slovenskemu umetniku za izdelavo novega kipa plačati večjo vsoto, je Kreft odgovoril: »Tudi to je mogoče res. In če bi se mogoče to tudi zgodilo, pa bi imeli originalno delo slov. umetnika in ne kakor sedaj kopijo nemškega profesorja. Tudi slov. umetniku bi bilo materijelno pomagano.« (Kreft 1926/1927: 24)

Slovesnost odkritja kipa na trgu pred ljutomersko cerkvijo sv. Janeza Krstnika, ki

je potekala 8. avgusta 1926, naj bi bila impresiven praznik slovenstva, številni časopisi pa so jo najavljali že več tednov pred pričetkom. »Ko se odkrije v Ljutomeru Miklošičev spomenik, bo prisotna vsa Slovenija, ponosna na zemljo, ki je rodila velikega moža«, so pisali (Nepodpisano 1926c: brez pag.). Načrte jim je prekrižalo neurje, ki se je razdivjalo med svečanostjo. Kljub temu sta kot osrednja govornika nastopila Rajko Nahtigal in Josip Tominšek, naslednjega dne pa so delegacije položile vence. Šopek je pred spomenik položila tudi slavistova vnukinja in govorka na dunajskem radiu Dora Miklošič, ki je takrat prvič obiskala dedovo rojstno hišo v Radomerščaku. Tam je goste postregel njen tedanji lastnik, veleposestnik iz Noršencev Marko Vaupotič. »Prof. Nachtigal je v slavnostnem govoru povedal, da je Fr. Miklošič spisal 21.000 kvartnih strani, M. Vavpotič pa je rekel, da Miklošičev vinograd daje v dobrih letinah 21.000 litrov vina.« (Nepodpisano 1926d: 6)

Ljutomerskemu kipu so 8. maja 1941, dober mesec po pričetku druge svetovne vojne v Jugoslaviji, nemški vojaki ponoči odbili nos in glavo ter ju odnesli v neko grapo na Kamenščaku. Tam je kip našel domačin Rudolf Stegmüller, ga odnesel domov in zakopal na svojem dvorišču. Kipu je dodal listek z napisom: »V naročje zemlje izročam od nemških zločincev oskrunjenega spomenika glavo velikega Slovenca Franca Miklošiča, ki so ga Nemci 8. majnika 1941 razbili in pozneje glavo odvrgli v gozd v jarek, kjer sem jo našel in jo rešil pred nemškimi zločinskimi rokami. Rudi Stegmüller, 12. V. 1941. Vse, kar je slovenskega, nam hoče uničiti velika oznanjevalka Hitlerjeve kulture, nemška barbarska mladina. Kar hočemo ohraniti, moramo skriti v naročje zemlje. To je svoboda, ki nam jo oznanjajo Nemci – uničiti Slovence.« (Vrabl 1953: 194) Doprsje je preživelo ostanek vojne, po njej pa ga je občina dala obnoviti in postaviti na staro mesto. Ponovno so ga odkrili 27. julija 1952 (Čopič 2000: 293).

1.5 Spomenik v Ljubljani in njegova predzgodovina

Pripoved o nastanku tega obeležja, ki danes stoji v parku pred ljubljanskim sodiščem (pravokotno na Miklošičevo cesto), se pričenja v letu 1895, ko je Ljubljano na velikonočno nedeljo prizadel potres, ki je povzročil precejšnjo materialno škodo ter zahteval sedem smrtnih žrtev. Avstro-ogrski cesar Franc Jožef I. je 7. maja za štiri ure obiskal mesto, kar je bilo Ljubljančanom v veliko tolažbo.

Mesto se je cesarju za obisk želelo zahvaliti, zato je bila sprožena ideja za odkritje njegovega spomenika. Dne 5. novembra 1895 je ljubljanski občinski svet izglasoval postavitev (Čopič 2000: 256). Projekt je nadaljeval novi župan Ivan Hribar, ki je upal, da bo Ljubljana s spomenikom pridobila cesarjevo naklonjenost (Hribar 1983: 307). Začelo se je nabiranje denarja, kar je trajalo vse do leta 1902, nato pa je bil razpisan natečaj. Nanj je prispelo 12 osnutkov devetih kiparjev. Strokovna komisija je prvo nagrado podelila Svetoslavu Peruzziju, drugo Franu Bernekerju in tretjo mlademu hrvaškemu kiparju Ivanu Meštroviću, ki je kasneje dosegel svetovno slavo. Peruzzi je med letoma 1905 in 1908 izdeloval spomenik, na ljubljanski občini pa so medtem za postavitev kipa izbrali prostor pred sodiščem, ki so ga leta 1903 kupili od zasebnikov ter uredili po načrtih Maksa Fabianija. Spomenik so svečano odkrili 2. decembra 1908 (Čopič 2000: 256–258), toda prej omenjeno Hribarjevo upanje je bilo »prazno«, saj je župan uvidel, da so vse tovrstne počastitve za dvor zgolj »dolžni pozdrav su-

žnjev« (Hribar 1983: 307).

Umetnostni zgodovinarji se strinjajo, da je Peruzzi ustvaril kvalitetno umetniško delo, vsaj glede na to, da je bil proračun omejen na 35 000 kron in se s »tako svoto [...] seveda ne da postaviti nič velikega in posebnega,« kot je leta 1904 menil neznani pisec (Nepodpisano 1904: 96). Doprsje na podstavku je bila najcenejša možnost, zato je Peruzzi cesarjevemu portretu dodal še nekaj elementov: žensko alegorijo z lovorovim vencem, ki se vzdiguje k cesarju in simbolizira Ljubljano, dva cesarska orla ob straneh in relief ljudi, ki so bili ob potresu prestrašeni ali ranjeni ter zaupljivo zrejo v cesarja, na zadnji strani (Kladnik 2003: 129). Omenimo še, da spomenik nastopa v romanu *Višnjeva repatica* Vladimirja Levstika.

Spomenik je stal do zloma monarhije, ko je skupina primorskih mladeničev z njega 30. decembra 1918 odstranila cesarjevo doprsje (Jezernik 2014: 210), ki je danes shranjeno v ljubljanskem Mestnem muzeju, nikomur pa se ni dalo ukvarjati z izkopavanjem masivnega podstavka. Nanj so čez nekaj let namestili cvetlično vazo, ki pa ni mogla osmisliti praznega podstavka.

V 1920. letih se je začela nabirka za Miklošičev spomenik. Zbranega denarja ni bilo dovolj, zato so pristojni občinski uradniki dobili idejo, da bi Miklošičevo doprsje enostavno dodali na podstavek cesarjevega spomenika. Načrt je bil brez posebnih zapletov sprejet in Miklošičevo doprsje je iz tirolskega marmorja (Čopič 2000: 294) izdelal akademski kipar Tine Kos, »ki je v ta namen proučaval razne slike in fotografije tega učenjaka ter tudi kip na dunajski univerzi.« (Nepodpisano 1926e: 4) Mnogi kulturniki tega načrta niso podpirali. Fran Govekar je opozarjal, da je taka menjava neokusna, saj ima spomenik »še zmerom simbola avstrijskih dveh orlov. Podoben je ta spomenik tistim vojaškim čepicam, ki so jim porezali rozete in ščite, pa jih nosijo kot civilno pokrivalo; ali vojaškim plaščem, ki so jim zamenjali ovratnik in gumbe ter jih nosijo kot civilne suknje. Vsak človek pa vidi, kaj so bili ti plašči in te čepice prvotno ter kaj so še zmerom.« (Platon 1929: 2) Peruzzija, ki je deloval v Splitu, o »predelavi« njegovega dela niso obvestili in je o dogajanju izvedel iz časopisov. Čeprav je »vložil pri mestnem magistratu kot lastniku monumenta protest, da se s postavljanjem tujega poprsja na njegov podstavek, krši njegove avtorske pravice« (Nepodpisano 1926f: 5), to ni imelo nikakršnega vpliva. Odbor je sicer trdil, da bo spomenik na tej lokaciji stal »samo provizorično«, ker bodo tja sčasoma namestili »spomenik osvobojenja« (Ljubljančan 1926: 2), vendar je začasna rešitev postala trajna.

Miklošičevo doprsje, težko okoli 850 kilogramov, so delavci podjetja kamnoseka Alojzija Vodnika na podstavek namestili 3. septembra 1926 (Nepodpisano 1926g: 3). Kip je bil postavljen »v okviru olepševalnih del«, pa tudi zaradi obiska češkoslovaških parlamentarcev (Jezernik 2014: 313). Časopisje niti ne poroča o uradnem svečanem odkritju. »Novi« spomenik, pri katerem sta bila edina zares nova dodatka napis na podstavku in »monumentalno-karakterističen« (-ec 1927: 184) Miklošičev kip, je še nekaj mesecev buril duhove, nato pa je bil sprejet v mestno krajino.

1.6 Spominska plošča v Radomerščaku

Miklošič se je rodil v Radomerščaku v Slovenskih goricah, jugozahodno od Ljutomera. Njegova rojstna hiša, stara kmečka domačija iz leta 1629, danes nosi naslov

Radomerščak 33. Na hiši je bila kasneje odkrita spominska plošča. Čeprav je na njej vklesana letnica 1926, je bila odkrita naslednje leto, v nedeljo, 7. avgusta 1927 (Nepodpisano 1927a: 3).

Tudi tokrat so časopisi na proslavo vabili »ves slovenski narod«, »da dostojno proslavi svojega kulturnega delavca in se v obilnem številu udeleži te proslave« (Nepodpisano 1927b: 7), časopis *Kmečka moč*, pisan v prleškem narečju, pa je takole vabil na proslavo: »Ne daleč od Lotmerka v Radomerji je bio rojeni znani slovenski vučenjak Dr. Franc Miklošič. Te vučenjak je jako dosta včino za slovenstvo. Zato tso njemi lani postavili lepi spomenik v Lotmerki, da na takši način ohranijo večen spomin velkomi zaslužnomi moži. Letos pa njemi postavijo spominsko ploščo na njegovoj rojstnoj hiši. Slavnostno odkritje te spominske plošče se bo vršilo dne 7. avgusta predpoldne v Radomeršaki pri Lotmerki. Malokde čujemo kaj takšega, posebno v našoj Prlekiji. Zato zdaj stembole pokažimo, kak znamo ceniti, spoštüvati delo naših prednikov. Te zgodovinski den pa tak najbole proslavimo, či se v velkom števili udeležimo omenjene slavnosti. Tak v nedelo vsi v Lotmerk!« (Nepodpisano 1927c: 6)

Proslava, ki je bila »prava narodna ljudska slavnost« (Nepodpisano 1926e: 3), se je začela ob pol enajstih z mašo v Kolaričevi kapeli nedaleč od Miklošičeve hiše (Nepodpisano 1927d: 5). V nagovoru vernikom je univerzitetni profesor in prelat dr. Matija Slavič izpostavil povezavo med palestinskim in ljutomerskim Jeruzalemom. Domači pevski zbor je zapel *Slovensko mašo*, delo slavistovega brata Ivana Miklošiča (Nepodpisano 1927e: 3). Sledila je svečanost pred Miklošičevo rojstno hišo. Ploščo je priskrbel že omenjeni lastnik hiše Marko Vaupotič, ki je postavil tudi paviljon za godbo ter mize in šotore za obiskovalce.

Ob okrašeni hiši se je zbralo veliko Miklošičevih častilcev. Nagovoril jih je predsednik pripravljalnega odbora za odkritje plošče in ljutomerski župnik Andrej Lovrec, za njim pa je nastopil tudi Slavič, ki je orisal Miklošičevo življenje ter pomen njegovega dela. Zadnji je govoril poslanec dr. Josip Hohnjec, ki je izpostavil Miklošičevo politično delovanje, govor pa sklenil z besedami: »Miklošiču ni treba te svečanosti, venec njegovih del bo blestel naprej, dokler bo veda v čislih in živelo slovanstvo. Potrebujemo je pa mi, da se iznova navdušimo za narodne svetinje ter obljubimo stalno vernost svojemu narodu in jeziku slovenskemu.« (Nepodpisano 1927a: 3)

Poročevalec *Slovenskega gospodarja* je ocenil, da je svečanost »dosegla ne samo hipen učinek, marveč trajen uspeh« (Nepodpisano 1927a: 3). Tudi *Slovenčev* novinar je zapisal, da je slavnost »sijajno uspela« (Nepodpisano 1927e: 3).

Spominsko ploščo in napis na njej je izklesal neki Golobič iz Ljutomera; njegov priimek je še danes delno viden v desnem spodnjem kotu plošče. Na vrhu plošče, katere rob je umetelno okrašen s secesijskimi linijami, je vklesan Miklošičev plemiški grb, pod njim pa je napis: *V tej hiši se je narodil* / *20. novembra 1813.* / *Dr. Fran Miklošič,* / *jezikoslovec svetovnega slovesa.* / – / *Postavila Radomerska občina* / *1926*. Poročevalcu v *Slovencu* se je plošča zdela lepa (Nepodpisano 1927e: 3).

Leta 1941 so hoteli Nemci ploščo uničiti, vendar je tedanji lastnik hiše obljubil, da jo bo »odstranil sam, v resnici pa je najel zidarja [...] in sta ploščo nekako zazidala oziroma zakrila s plastjo malte.« Že 13. maja 1945 so ploščo ponovno svečano odkrili (Rakuša 1991: 14).

1.7 Spominska plošča v Ljutomeru

Leta 1817, ko je imel bodoči slavist Miklošič štiri leta, se je s staršema ter bratom Ivanom preselil iz Radomerščaka v Ljutomer, kjer je obiskoval prvo šolo. Družina je živela v hiši, ki danes nosi naslov Miklošičev trg 1. V spomin na Frančeva in Ivanova mlada leta je bila okoli leta 1926 (točni datum ni znan) na pročelju te hiše odkrita spominska plošča. Ploščo je dal že pred odkritjem Miklošičevega doprsja v Ljutomeru vzidati tedanji hišni lastnik Rosenberg (Panonski Slovenec 1926: 268).

1.8 Doprsje pred Univerzitetno knjižnico v Mariboru

Leta 1991 je minilo stoletje od Miklošičeve smrti in ob tej priložnosti so v četrtek, 3. oktobra 1991, pred vhodom v Univerzitetno knjižnico Maribor odkrili slavistovo bronasto glavo, delo akademskega kiparja Draga Tršarja iz 1960. let. Na odkritju »se je zbrala velika množica Mariborčanov, predvsem intelektualcev, ki znajo ceniti Miklošičevo delo,« kot slavnostni govornik pa je nastopil dr. Matjaž Kmecl, ki je povedal: »Tako kot Prešeren je za Slovence pomemben tudi Miklošič. Njegovo delo nam to dokazuje. Njegova ljubezen do slovenščine je razvidna iz njegovih pesmi. Bil je mož orjaške delovne moči.« (V. V. 1991: 1)

Obeležje je stalo le nekaj tednov, v noči iz 8. na 9. november 1991 pa ga je neznana skupina vandalsko napadla in mu odbila glavo. Po dveh napadih so obeležje umaknili z javnega mesta.

1.9 Doprsje pred gimnazijo v Ljutomeru

Ob gimnaziji v Ljutomeru, ki nosi slavistovo ime, stoji bronasta Miklošičeva glava na manjšem podstavku. Tik pred proslavo 30. obletnice ljutomerske gimnazije leta 1994 je ravnatelj Ozvald Tučič za *Večer* pojasnil, da je Miklošičev kip, »ki ga bodo odkrili pred gimnazijo, [...] tisti, ki je doslej stal pred univerzitetno knjižnico v Mariboru, a so ga nepridipravi že dvakrat oskrunili. Največji slavist 19. stoletja se bo tako preselil med svoje Prleke, v Mariboru pa naj bi dobil doprsni kip v prostorih univerzitetne knjižnice.« (Rakuša 1994: 11) Naslednjega dne, 21. aprila 1994, so na svečanosti odkrili prestavljeni kip. Glava se nahaja na istem marmornatem podstavku kot v Mariboru, na njem pa je napis, sestavljen iz slavistovega imena in letnic rojstva ter smrti.

Leta 2013, ob dvestoletnici Miklošičevega rojstva, je bil kip premeščen izpred zahodne, obcestne fasade gimnazije pred vhod ob Cvetka Golarja ulici.

1.10 Spominska plošča na Dunaju

Na Dunaju, kjer je Miklošič z nekaj presledki preživel obdobje od 1830. let do smrti, so se slavista spomnili leta 1954, ko so v okraju Floridsdorf po njem poimenovali ulico Miklosichgasse. Leta 1991 (točni datum ni dognan) je bila odkrita tudi spominska plošča na hiši na naslovu Josefstädter Straße 11, v kateri je Miklošič živel najdlje in tudi umrl. Glavni pobudnik za odkritje te plošče je bil jezikoslovec prof.

dr. Stanislav Hafner (zzv/zzv 2001), ki je, podobno kot Miklošič, nekaj časa delal v Avstrijski narodni knjižnici.

Hafner je poskrbel tudi za proslavo ob stoletnici Miklošičeve smrti in uredil oskrbo slavistovega groba (Medved 1995: 75). Na marmornati plošči je s pozlačenimi črkami v nemščini in slovenščini zapisano, da je Miklošič v hiši živel od leta 1852 naprej. Četudi je naveden kot avstrijski slavist, je dodano tudi, da je bil slovenskega rodu.

1.11 Doprsje v Univerzitetni knjižnici v Mariboru

Dne 6. februarja 1997 je na slovesnosti, posvečeni 200. obletnici slovenskega časnikarstva, v osrednji avli Univerzitetne knjižnice Maribor Ciril Zlobec odkril Miklošičev bronasti doprsni kip. V spremljevalnem govoru je Zlobec izpostavil izjemen Miklošičev pomen za jezikoslovje in pozdravil takrat aktualno idejo, da bi mariborsko knjižnico poimenovali po njem. Menil je, da Slovenci bolj kot znanstvenike častijo pesnike, četudi jih redko berejo.

Po Zlobcu je nastopil še bibliotekar Mirko Nidorfer, ki je ponovno omenil Miklošičev prispevek k jezikoslovju, opozoril na evropske razsežnosti njegovega dela in dodal: »Miklošič je bil učenjak, ki je obvladal tudi vse pomožne in vzporedne discipline in bil zelo produktiven, obenem pa znanstveno zelo natančen.« Slavistika, ki je bila pred Miklošičem pri Slovencih v povojih, je po njegovi smrti postala primerljiva z germanistiko in romanistiko, je še poudaril. Na koncu je kritično omenil še zrušitvi Miklošičevih spomenikov v letih 1941 in 1991 (mko/bst/dr 1997).

1.12 Doprsje pred rektoratom Univerze v Mariboru

PROFESOR, VODILNI JEZIKOSLOVEC 19. STOLETJA je zapisano na podolgovati kovinski plošči ob Miklošičevem bronastem doprsju, ki se nahaja pred rektoratom Univerze v Mariboru na Slomškovem trgu. Gre za enega od štirih kipov v Aleji velikanov, kjer imajo spomenike še Pavel Turner, Herman Potočnik Noordung ter Matija Murko. Kipe so odkrili 14. septembra 2000, po koncu obnove stavbe univerze po načrtih arh. Borisa Podrecce. Tedanji rektor Ludvik Toplak je ob tej priložnosti povedal, da aleja s kipi znanstvenikov, »ki so delovali in ustvarjali na univerzah v evropskih metropolah, na simbolični način priča o tem, kako so Slovenci soustvarjali evropsko znanost in kulturo« (Nepodpisano 2000). Vse štiri kipe je izdelal kipar in restavrator Viktor Gojkovič, Miklošičev kip pa je nastal leta 2000 (Kladnik 2003: 147).

Tednik *Mladina* je poročal, da je Aleja velikanov, ki naj bi se po prvotni ideji podaljševala globlje v trg, pravzaprav črna gradnja, saj univerza zanjo ni imela lokacijskega dovoljenja (Šuljić 2001). Aleja je kljub temu obstala.

1.13 Doprsni kip na Glavnem trgu v Ljutomeru

Leta 2013, med proslavami ob 200. obletnici slavistovega rojstva, je Miklošič v Ljutomeru dobil še tretji kiparski spomenik. V torek, 19. novembra, na predvečer obletnice rojstva, je na Glavnem trgu potekala slovesnost, ki sta jo organizirala ljutomerska občina in Umetniško društvo Bronos. Na njej sta ljutomerska županja

mag. Olga Karba in ravnatelj Gimnazije Franca Miklošiča Zvonko Kustec, ki je bil pobudnik za postavitev kipa, odkrila bronasto, realistično zasnovano Miklošičevo doprsje, delo akademske kiparke Irene Brunec – Tébi. Slavnostna govornica je bila županja, ki je izrazila željo, da naj ostane »trajen pečat v spomin na to leto, posvečeno enemu izmed temeljnih nosilcev prleške identitete.« Zbrane je nagovorila tudi avtorica kipa, ki je pojasnila, da je »upodobila Franca Miklošiča v najodmevnejšem obdobju njegovega življenja.« V kulturnem programu ob odkritju so nastopili Tomaž Domicelj s skupino Langa in otroškim zborom. Odkritju kipa je sledila slavnostna akademija, na kateri je nastopil minister za kulturo Uroš Grilc (Prlekija-on-net 2013). Kip je tako postal del aleje pomembnih Prlekov, v kateri za zdaj stojita še doprsji Radoslava Razlaga in Karola Grossmana.

Kmalu po odkritju so ljutomerski občinski svetniki zahtevali pojasnila glede transparentnosti naročila kipa, ki je stal 8 500 oz. po drugih podatkih 11 000 evrov. »Na občini pojasnjujejo,« je poročal časnik *Delo*, da so »izvedli postopek naročila z izdajo naročilnice glede na ponudbo, ter se zaradi dobrega in korektnega sodelovanja z občino Ljutomer odločili za akademsko kiparko Ireno Brunec Tébi« (Karba 2013).

2 Zaključek

Obdobja postavljanja Miklošičevih spomenikov spominjajo na sinusoido, ki v intervalih raste in pada. Ta fenomen kaže na različno doumevanje Miklošičeve vloge v posameznih obdobjih. Glede na to, da so prve Miklošičeve spomenike postavili na Dunaju, bi lahko ocenili, da so si ga takrat lastili v Avstriji, na Slovenskem pa so ga odrinili na stranski tir. V času Kraljevine SHS so si ga Slovenci prilastili nazaj (predstavljal je celo tihi upor unitaristično-centralistični politiki), nato pa je v socialistični Jugoslaviji sledil njegov vnovični padec, verjetno povezan z viteškim nazivom, znanstvom s takrat nepriljubljenim Kopitarjem in s funkcijo cenzorja (res pa je bil leta 1963 upodobljen na poštni znamki). Leta 1991 je ob stoletnici smrti sledil ponoven porast slavistove popularnosti. Sprememba vrednotenja Miklošičeve vloge je torej svojevrstni pokazatelj družbenih sprememb in sistemov, ki so iz njih nastajali.

Ivan Smiljanić
Kranj
ivansmil.is@gmail.com

Viri in literatura

Špelca Čopič, 2000: *Javni spomeniki v slovenskem kiparstvu prve polovice 20. stoletja*. Ljubljana: Moderna galerija.

Marijan Dović, 2013: Memorials in Slovenian literary culture. *Slovene Studies* 35/2. 3–27.

--, 2013a: Vodnik, Prešeren in začetki postavljanja spominskih obeležij slovenske literarne kulture. *Primerjalna književnost* 36/2. 185–204.

-ec. (psevd.), 1927: Tine Kos. *Ilustrirani Slovenec* 3/23. 184.

Ivan Hribar, 1983: *Moji spomini: I. del*. Ljubljana: Slovenska matica.

Božidar Jezernik, 2014: *Mesto brez spomina: Javni spomeniki v Ljubljani*. Ljubljana: Modrijan.

Dejan Karba, 2013: Ljutomer poln Miklošičevih kipov (in Tomaža Domicelja). *Delo.si*.

Darinka Kladnik, 2003: *Sto portretiranih glav na Slovenskem*. Ljubljana: PD.

Bratko Kreft, 1926/1927: Miklošičev spomenik in slov. umetniki. *Mladina* 3/1. 23–24.

Ljubljančan (psevd.), 1926: Miklošičev spomenik (Tudi glas iz občinstva.). *Slovenec* 59/223. 2.

Thomas Maisel, 2008: *Scholars in stone and bronze: The monuments in the arcaded courtyard of the University of Vienna*. Dunaj, Bologna, Weimar: Böhlau.

Drago Medved, 1995: *Slovenski Dunaj*. Celovec, Ljubljana, Dunaj: MD.

mko/bst/dr (psevd.), 1997: Odkrili spomenik Franu Miklošiču. *Sta.si*.

Nepodpisano, 1891a: Jur. et. phil. dr. Fran vitez Miklošič †. *Slovenski narod* 24/55. Brez pag.

--, 1891b: Dr. Fran vitez Miklošič †. *Slovenec* 19/55. Brez pag.

--, 1891c: Pogreb viteza Miklošića. *Slovenec* 19/57. Brez pag.

--, 1891d: Družbe sv. Cirila in Metoda VI. velika skupščina. *Slovenec* 19/178. Brez pag.

--, 1904: Razstava konkurenčnih načrtov za cesarjev spomenik. *Slovan* 2/3. 96.

--, 1926a: Rojstna hiša znamenitega jezikoslovca evropskega slovesa Fr. Miklošiča. *Ilustrirani Slovenec* 2/12. 95.

--, 1926b: Miklošičeva slavnost v Ljutomeru. *Slovenec* 54/174. 4.

--, 1926c: Slovenski učenjak Miklošič in njegov spomenik v Ljutomeru. *Tedenske slike* 1/15. Brez pag.

--, 1926d: Po Miklošičevi slavnosti v Ljutomeru. *Slovenec* 54/181. 6.

--, 1926e: Olepševalna dela na Trgu kralja Petra. *Slovenski narod* 59/201. 4.

--, 1926f: Novi Miklošičev spomenik v Ljubljani. *Slovenec* 54/196. 5.

--, 1926g: Miklošičev spomenik. *Slovenski narod* 59/200. 3.

--, 1927a: Odkritje spominske plošče Miklošiču. *Slovenski gospodar* 61/32. 3.

--, 1927b: Miklošičeva slavnost v Ljutomeru. *Domovina* 10/28. 7.

--, 1927c: Slavnostno odkritje spominske plošče. *Kmečka moč* 1/4. 6.

--, 1927d: Ljutomer. *Slovenski gospodar* 61/31. 5.

--, 1927e: Odkritje spominske plošče na Miklošičevem domu. *Slovenec* 55/178. 3.

--, 2000: Prenovljena stavba Univerze v Mariboru. *24ur.com*.

–o– (psevd.), 1926: Odkritje Miklošičevega spomenika v Ljutomeru. *Slovenec* 54/179. 4.

Panonski Slovenec, (psevd.), 1926: Ob Miklošičevi slavnosti v Ljutomeru. *Ilustrirani Slovenec* 2/31. 268.

Urška Perenič, 2013: Kartiranje biografij slovenskih književnikov: Od začetkov do sodobne prostorske analize v GIS. *Primerjalna književnost* 36/2. 163–181.

Platon (psevd.), 1929: Napoleonov spomenik v Ljubljani. *Slovenski narod* 62/139. 2.

Herbert Posch, 2015: Ehrentafeln der Fakultäten im Hauptgebäude der Universität Wien am Ring. *Univie.ac.at*.

Herbert Posch, Katharina Kniefacz, 2015: Die Rektorentafel im Hauptgebäude der Universität Wien am Ring. *Univie.ac.at*.

Pripravljalni odbor, 1927: Odkritje spominske plošče Miklošiču. *Slovenec* 55/165. 4.

Prlekija-on-net (psevd.), 2013: Odkrili doprsni kip Franca Miklošiča. *Prlekija-on--net*.

Jože Rakuša, 1991: Dvakrat odkrita spominska plošča. *Večer* 47/172. 14.

--, 1994: Nadpovprečno uspešna šola. *Večer* 50/93. 11.

Mariano Rugále, Miha Preinfalk, 2010: *Blagoslovljeni in prekleti: Del 1: Plemiške rodbine 19. in 20. stoletja na Slovenskem*. Ljubljana: Viharnik.

M. Slavič, 1926: Na Miklošičevem domu. *Ilustrirani Slovenec* 2/12. 96.

Tomica Šuljić, 2001: Bo zmagala pamet ali Toplak. *Mladina.si*.

Janez Trdina, 1905–1906: Moje življenje. *Wikivir*.

V. V. (psevd.), 1991: Miklošič spet med Mariborčani. *Delo* 33/233. 1.

Fran Vidic, 1897: Sin slovenskega oratarja. *Slovenski narod* 30/160. Brez pag.

N. I. Vrabl, 1953: Usoda Miklošičevega spomenika v Ljutomeru. *Kronika* 1/3. 194.

Martina Zanjkovič, 2006: Umetnostnozgodovinska znamenja mesta treh trgov in njegove okolice. *Ljutomer, osrčje Prlekije*. Ur. Goran Šoster in Primož Premzl. Ljutomer: Prleška razvojna agencija. 143–158.

zzv/zzv (psevd.), 2001: Slovensko državno odlikovanje prof. Stanislavu Hafnerju. *Sta.si*.